

VERSTERKING VAN BUITENAF Momenteel (2010) herbergt Nederland één populatie otters van ruim vijftig dieren. De genetische basis van deze kleine populatie is smal en inteelt ligt op de loer, zo is uit DNA-analyses gebleken. Iedereen hoopt op een spoedige uitwisseling met de Duitse otterpopulatie Omdat dit te lang gaat duren, kan bijplaatsen van onverwante dieren uitkomst bieden. In het Otterproject wordt allereerst geïnvesteerd in het oplossen van migratieknelpunten om de natuurlijke uitbreiding te faciliteren. Daarnaast wordt ook toegewerkt naar bijplaatsing van onverwante otters voor de genetische diversiteit en dus voor betere overlevingskansen van de otters in Nederland.

VISSERS EN OTTERS Tegenwoordig is er weer meer dan genoeg vis voor beroepsvissers, hengelaars én otters. Een punt van aandacht is het gebruik van fuiken, waar otters in kunnen verdrinken. Dit kan gelukkig gemakkelijk worden opgelost door er een zogenaamd stopgrid in te plaatsen. Het otterproject stelt deze stopgrids gratis beschikbaar en dit is voor beiden een goede oplossing. Behalve fuiken vormen ook sommige klemmen voor de muskus- en beverrattenbestrijding een gevaar voor otters (en bevers). Deze kunnen worden vervangen door levendvangkooien.

OTTERFEITEN

- GROOTTE** 80-140 cm lang, inclusief de staart van 30-50 cm
- GEWICHT** 5 tot 13 kg. Vrouwje meestal kleiner en lichter dan mannetje
- STAART** ovaalrond, stabilisator en roer tijdens het zwemmen
- VACHT** dikke vacht met waterafstotende laag dekharen en dichte, warmte isolerende onderlaag van donsharen
- LEVENSDUUR** in gevangenschap tot 15 jaar in het wild vaak niet ouder dan 2-6 jaar
- WORPGROOTTE** circa 2 jongen, maximum 4. Meestal in de lente en zomer
- GELUID** scherpe fluittonen, schreeuwen, katachtig geblaas en vriendschappelijke knorgeluidjes
- VOEDSEL** vooral vis, maar ook amfibieën, watervogels, ratten, kreeften, wormen en grotere insecten
- VISBEHOEFTE** per dag 1 tot 1,5 kilo voedsel, waarvan 80-90% vis
- GROOTTE LEEFGEBIED** afhankelijk van voedselbeschikbaarheid. Mannetjes ca. 15 km oeverlengte; vrouwjes 7 km
- UITWERPSELEN** (spraints), 10-15 mm dik en 2-10 cm lang, markeren leefgebied
- FAMILIEGROOTTE** leven solitair, uitgezonderd moeder met jongen

OTTERS ZIEN? Otters zijn lastig waar te nemen. De grootste kans hierop is nu nog in Nationaal Park Weerribben- Wieden vanuit een kano of tijdens een wandeltocht. Sporen in de vorm van spraints zijn veel gemakkelijker te vinden. Maar het vraagt wel enige oefening om ze te herkennen (let op graten, visolie-geur). Ook pootafdrukken zijn kenmerkend. Wie ottersporen ziet buiten de Kop van Overijssel en Zuidoost-Friesland wordt verzocht deze waarneming door te geven aan de Zoogdiervereniging (www.zoogdiervereniging.nl) of op www.waarneming.nl. Vergeet vooral niet om bewijsfoto's te maken.

INFORMATIE Informatie over het project 'Otters in rivierenland' vindt u op www.ottersinrivierenland.nl. Veel informatie over de biologie van de soort en over de herintroductie kan gevonden worden op de site van Alterra (www.otter.wur.nl). ARK was betrokken bij het haalbaarheidsonderzoek naar de terugkeer van de otter langs de rivieren en spant zich samen met de provincies Limburg en Gelderland, Rijkswaterstaat, Wereld Natuurfonds, Staatsbosbeheer, de waterschappen en andere natuurorganisaties de komende jaren in voor een duurzame toekomst van de otter. De haalbaarheidsstudie kan gedownload worden op www.ottersinrivierenland.nl.

COLOFON Maart 2011
TEKST EN SAMENSTELLING Bram Houben en Hettie Meertens
FOTOGRAFIE Naill Benvie, Stephen Dalton, José ten Tuynste, Fokko Erhart, Freek Niewold, Gijs Kurstjens, Hugh Jansman & Bram Houben
ILLUSTRATIES Jeroen Helmer
VORMGEVING Franka van Loon

Otters terug in rivierenland

De otter is in Nederland bezig met een heuse come-back. Dit is te danken aan een herintroductie vanaf 2002 in de laagveenmoerassen in de Kop van Overijssel en Zuidoost-Friesland. Momenteel is er sprake van een kleine, maar groeiende populatie van circa 50-60 dieren. Het huidige leefgebied raakt inmiddels vol en de dieren gaan vanuit de drie uitzetgebieden - Wieden, Weerribben en Rottige Meente - op zoek naar nieuwe territoria. Ook in de ruime omgeving beginnen zich nu dieren te vestigen. Bijzonder is de vestiging van otters bij Doesburg/Doetinchem langs de Oude IJssel, op circa 80 km van de uitzetlocatie. Hoewel het moerdier in 2008 is gesneuveld in het verkeer, zijn haar jongen hier nog steeds actief. Dit laat zien dat otters via rivieren en beken op zoek gaan naar nieuwe leefgebieden.

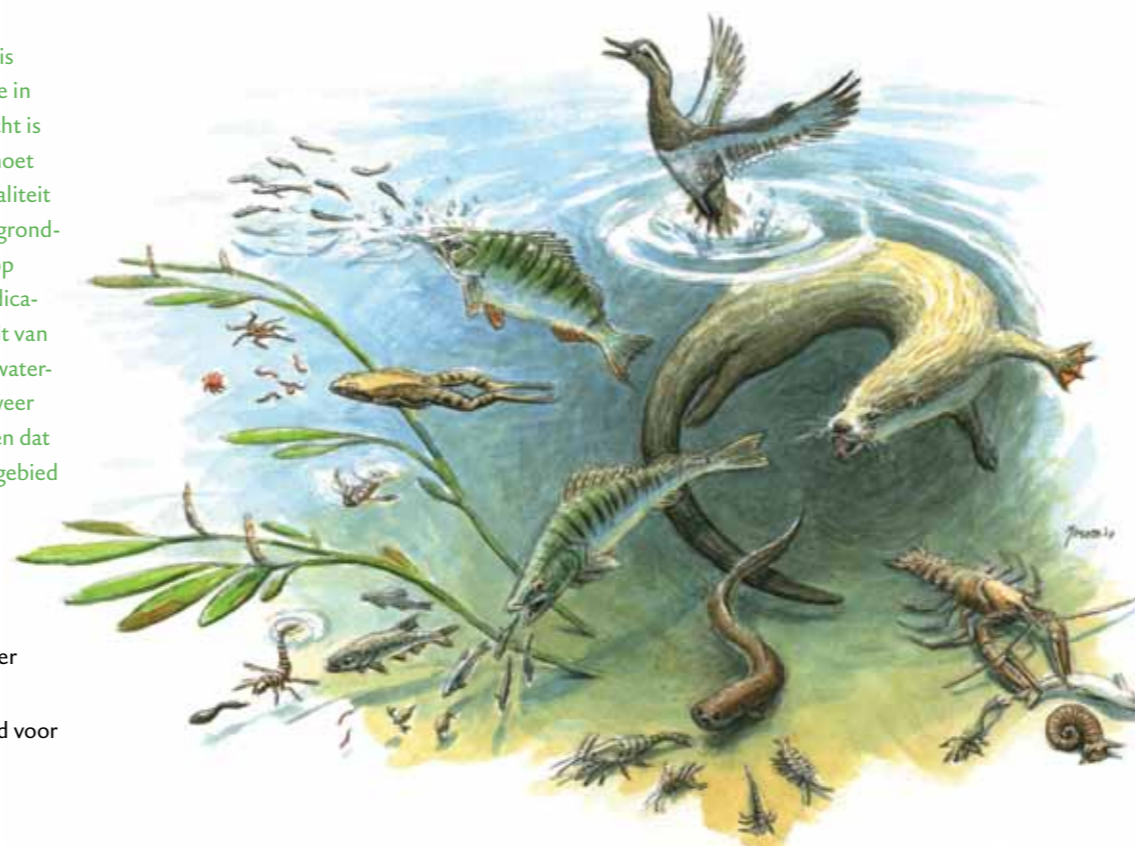
Gelderland en Limburg werken thans aan de terugkeer van de otter langs de rivieren. Dit in navolging van Overijssel en Friesland. In de afgelopen decennia is hard gewerkt om de waterkwaliteit van beken en rivieren te verbeteren en de natuur in uiterwaarden en beekdalen te herstellen. Met nog wat extra inspanningen kunnen op korte termijn langs de Rijntakken en de Maas nieuwe otterpopulaties tot ontwikkeling komen. Hiertoe is in 2010 het project 'Otters in rivierenland' van start gegaan.

Deze folder informeert u over de otter, zijn leefwijze, zijn huidige verspreiding en zijn spontane, vooralsnog bescheiden come-back langs de IJssel. Ook kunt u lezen over de maatregelen die nodig zijn om de Gelderse en Limburgse wateren ottervriendelijk te maken en om in Nederland een sterke populatie te krijgen.

De Kaderrichtlijn Water is een Europese richtlijn die in december 2000 van kracht is geworden. De richtlijn moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa in 2015 op orde is. De otter is de indicatorsoort voor de kwaliteit van zijn leefgebied, het zoetwatermilieu. Als de otter het weer goed doet, is dit een teken dat de kwaliteit van zijn leefgebied weer in orde is!

- ▶ Voedselketen met otter als toppredator
- ◀ Toekomstig leefgebied voor otter; Rijnstrangen bij Zevenaar

LEEFWIJZE Otters zijn echte waterdieren, die vooral leven langs de oeverzones. Ze zijn voornamelijk 's nachts actief, maar soms ook overdag, zeker in rustige gebieden. De otter kan uitstekend zwemmen en duiken; hij kan zelfs tot 4 minuten onder water blijven! Otters leven solitair, uitgezonderd de vrouwtjes met jongen. De informatie uitwisseling onderling gaat via geursporen in de uitwerpselen (spraints). Die worden daarom op opvallende plekken langs de oevers gedeponeerd. Zo weten ze of een plek al bezet is en door wie.

De otter eet voornamelijk kleine witvis, maar ook baars, snoek, paling en karper. Hij eet ook amfibieën, watervogels, ratten, kreeften, mosselen en grotere insecten, in feite alles wat hij in en rond het water aantreft. In helder water spoort de otter zijn prooi met zijn ogen op. In troebel water schakelt de otter over op zijn snorharen, waarmee hij de bewegingen van vissen in het water kan voelen. Ofschoon otters een reputatie hebben als waterbewoner, zijn ze gewend 's nachts grote afstanden (vele kilometers) lopend af te leggen langs de oevers. Glad gemaaide oevers mijden ze liever. Dekking in de vorm van riet, ruigte of struweel hebben ze nodig om in te rusten en zich terug te trekken, maar ook om zich door te verplaatsen. Voor de otter is ecologisch herstel van de beek- en rivieroevers dan ook net zo belangrijk als het herstel van de wateren.

BOEGBEELD VOOR WATERKWALITEIT Otters halen hun voedsel hoofdzakelijk uit het water. Dat is ze de vorige eeuw noodlottig geworden. Toen werden grote hoeveelheden vervuilende stoffen in het water geloosd via ongezuiverd afvalwater. Ook veelvuldig gebruik van giftige bestrijdingsmiddelen zorgde voor ernstige waterverontreiniging. Dit ging ten koste van het waterleven en de otter. Otters staan namelijk als roofdier aan het einde van de voedselketen. Ze leven van dieren die weer van kleinere dieren leven enzovoort, tot aan de allerkleinste waterbewoners. De otter krijgt daardoor binnen wat zijn prooidieren aten, inclusief de gifstoffen.

Het gif stapelt zich op in de organen en vetlaag en dat schaadt zijn gezondheid en vruchtbaarheid. Gelukkig is sinds de jaren '80 en '90 de waterkwaliteit van de grote rivieren en beken sterk verbeterd. Een belangrijke impuls sinds 2000 is de Kaderrichtlijn Water. Via deze richtlijn nemen de verantwoordelijke autoriteiten maatregelen om de hoge gehalten aan bestrijdingsmiddelen en nutriënten terug te dringen. De terugkeer van de otter staat dan ook symbool voor het succes van deze maatregelen. De visstand in beken en rivieren is inmiddels flink verbeterd. Dat is mede te danken aan de bouw van vistrappen in de Maas en zijbeken, waardoor barrières voor vismigratie zijn geslecht. Bovendien zijn door de aanleg van nevengeulen t.b.v. hoogwaterbescherming langs de Rijn takken goede paaiplassen ontstaan. Ook de oevers hebben een flinke opknapbeurt ondergaan, of worden binnenkort aangepakt. Tal van planten en dieren profiteren van deze grootschalige natuurontwikkeling in beekdalen en uiterwaarden. Deze liggen nu gereed om de eerste otters een warm welkom te bieden.

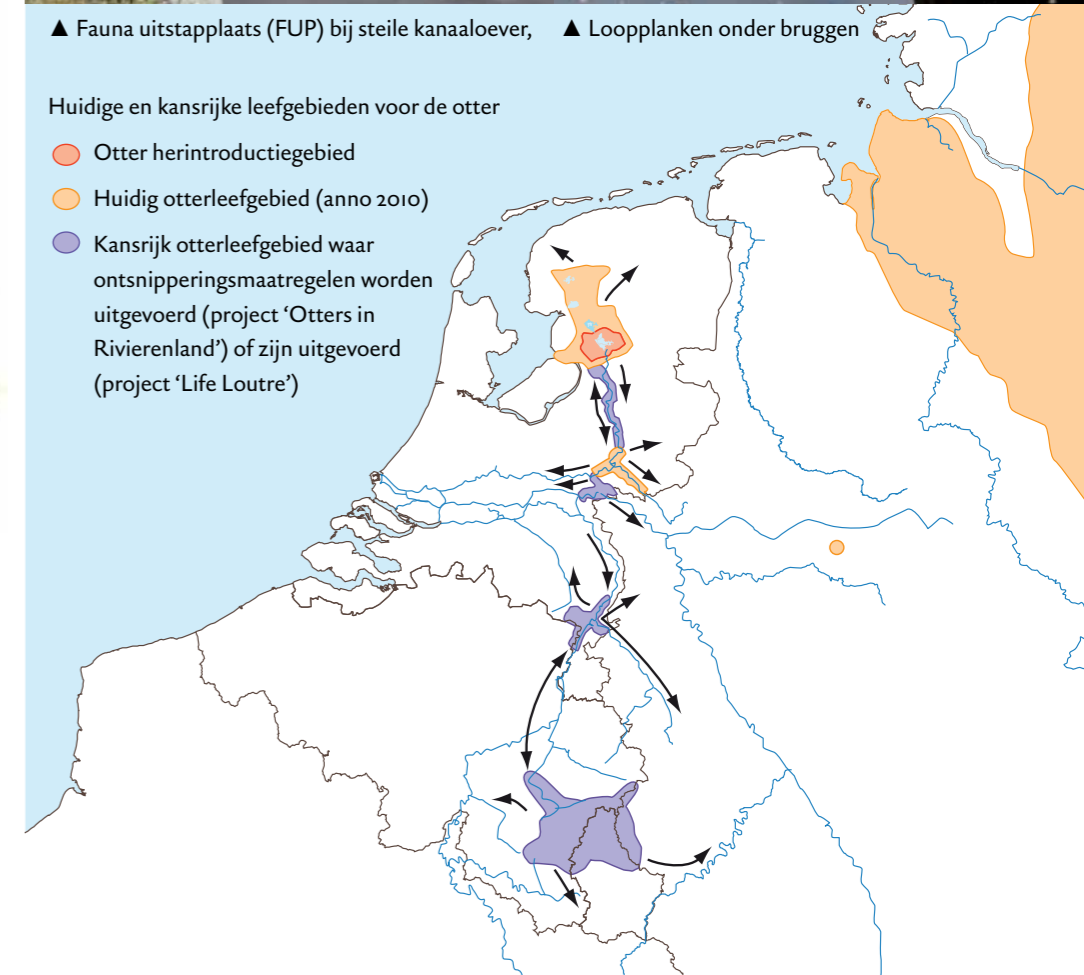
COME-BACK VAN DE OTTER De otter is in Nederland bezig met een heuse come-back. Dit is te danken aan een herintroductie vanaf 2002 in de laagveenmoerassen in de Kop van Overijssel en Zuidoost-Friesland. Momenteel is er sprake van een kleine, maar groeiende populatie van circa 50-60 dieren. Het huidige leefgebied raakt inmiddels vol en de dieren gaan vanuit de drie uitzetgebieden – Wieden, Weerribben en Rottige Meente – op zoek naar nieuwe territoria. Ook in de ruime omgeving beginnen zich nu dieren te vestigen. Bijzonder is de vestiging van otters bij Doesburg/Doetinchem langs de Oude IJssel, op circa 80 km van de uitzetlocatie. Hoewel het moederdier in 2008 is gesneuveld in het verkeer, zijn haar jongen hier nog steeds actief. Dit laat zien dat otters via rivieren en beken op zoek gaan naar nieuwe leefgebieden.

▲ Fauna uitstapplaats (FUP) bij steile kanaaloever, ▲ Loopplanken onder bruggen

Huidige en kansrijke leefgebieden voor de otter

- Otter herintroductiegebied
- Huidig otterleefgebied (anno 2010)
- Kansrijk otterleefgebied waar ontsnipperingsmaatregelen worden uitgevoerd (project 'Otters in Rivierenland') of zijn uitgevoerd (project 'Life Loutre')

VERBINDINGSWEGEN 'OTTERPROOF' Om de otters te helpen, zullen we iets moeten doen aan het versnipperd landschap dat is doorsneden met verkeerswegen. Otters hebben namelijk de gewoonte zich te verplaatsen via de oevers. Waar een watergang een weg kruist, kiest een otter vaak voor een oversteek over de weg, in plaats van zwemmen onder de brug door. Zo loopt hij het risico overreden te worden. Uit het monitoringonderzoek in de Weerribben-Wieden blijkt dat maar liefst 80% van de ottersterfte door aanrijdingen wordt veroorzaakt. Daarom wordt in het Otterproject werk gemaakt van ontsnipperingsmaatregelen in toekomstige otterleefgebieden. Dit kan eenvoudig door de aanleg van loopplanken onder bruggen, in combinatie met een geleidend raster. Zo kunnen otters én andere dieren veilig passeren. De verwachting is dat mede dankzij dergelijke maatregelen in het IJsseldal en in de Gelderse Poort een populatie van 50 otters tot ontwikkeling kan komen. Ontsnipperingsmaatregelen in de grotere beekdalen van Midden-Limburg zullen ook dit gebied in één klap geschikt maken voor de otter. Wanneer de verbindingswegen veilig zijn, kan een toekomstige populatie in Limburg contact houden met de Gelderse en Overijsselse populaties. Ook van belang zijn de verbindingen naar de Ardennen en Eifel, twee voormalige kerngebieden van de otter.